

než literární funkce a trnitou cestou mířila k zobrazení různých podob pravdy: soukromé, politické, historické a společenské, aby nakonec dospěla k syntéze – zobrazila skutečnost výsostně uměleckými prostředky.

Je dobré, že největší pozornost věnovali autoři nejaktuálnějšímu, tedy nejméně zmapovanému období, posledního zhruba desetiletí 20. století. Snaží se popsat tvorbu „nepřizpůsobivých básníků“ Juliana Kornhausera a Bronislawa Maje a „básníků nové díkce“ Piotra Sommera a Bohdana Zadury a rozvíjejí (ve druhé části otevřenou) analýzu nostalgické literatury. Hodně místa Czaplinski a Śliwiński věnují období přelomu, tedy konce socialismu a začátku nového politického a společenského zřízení. Snaží se alespoň zaznamenat významné publikace o těchto změnách, nastínit situaci časopiseckého a knižního trhu a přinést základní informace o nezávislém a alternativním oběhu. Nastíhují také vývoj prózy v 90. letech ve všech proudech – mytizačním, demytizačním, pastišovém, parodickém, nesyžetovém i silvickém. Podobně přinášíjící nástin nejnovější poezie, který na závěr konfrontují s tvorbou uznávaných básníků (Herbert, Szymborska, Miłosz, Różewicz).

Velkým kladem „průvodce“ po nové polské literatuře posledního zhruba dvacetiletí je to, že jeho autoři nepřicházejí pouze s vlastními názory na danou problematiku, ale průběžně je srovnávají s názory jiných literárních historiků, teoretiků a kritiků, takže vzniká permanentní pohled z více stran. Přínosné jsou rovněž bibliografické tabulky a biografické vizitky pro danou etapu důležitých tvůrců. A pro systematický pohled Czaplinski a Śliwiński přikládají závěrečný přehled vybraných knížek, které v letech 1976–98 vyšly – v Polsku v oficiálním a neoficiálním oběhu a v emigraci, seřazené podle roku vydání a podle charakteru (próza, deníky, memoáry a vzpomínky; poezie; jiné formy – eseje, literární kritika, dokumenty, reportáže).

Ludvík Štěpán

PRŮVODCE A PRŮHLED NABOKOVEM

Zdeněk Pechal: *Hra v románu Vladimíra Nabokova*. Univerzita Palackého, Olomouc 1999, 209 s.

Na dílo až příliš chladného, snad i cynického kalkulátora Vladimíra Nabokova, které se rozkročilo mezi ruským, německým, francouzským a angloamerickým kulturním prostředím, se lze dívat různě, například freudisticky nebo strukturalisticky: olomoucký rusista Zdeněk Pechal zvolil spíše princip komentujícího hlubinného průvodce, jenž spočívá na antropologickém vidění artefaktu. Není to tedy jen biografické nebo autobiografické či psychoanalytické hledisko, které se nabízí, ale spíše komplexnější entita, z níž je Nabokovo dílo vykládáno na základě antinomíí spojených dominantním kompozičním principem hry vycházejícím důsledně ze samotného textu. Úcta k materiálu a odmítnutí mimotextových spekulací je při veškerém Pechalově myšlenkovém rozletu pro jeho dílo charakteristická a je jedním z jeho velkých kladů. Autor počítal s tím, že kniha o Nabokovi by neměla zůstat uzavřena v české komunitě: segmentoval ji proto na kapitoly oddělené od sebe rozsáhlými ruskými a anglickými souhrny, které přeložili nebo jazykově revidovali intelektuální rodilí mluvčí.

Jestliže si po přečtení knihy, jejíž výklad se noří do labyrintu textu, položíme otázku, jak bychom asi stručně a pokud to vůbec lze jednoznačně charakterizovali Nabokovovu osobnost, došli bychom asi k pojmu „prozaik rozhraní“. Pechal na to upozorňuje na samém počátku své knihy, kde uvádí pasáž ze spisovatelovy autobiografie: „V autobiografii Jiné blchy uvažuje Vladimír Nabokov v první kapitole o životě jako o šterbině slabého světla mezi ideálně černými věčnostmi. Příběh vlastního života Nabokov neotvírá narozením, ale obrazem prázdného kočárku. Kniha začíná obrazem nebyti. A když přijde podivuhodný okamžik zrodu života, pak to není nic jiného než

úsměv fata morgány, který se jeví jako krajina, svět a skutečnost.“ (s. 5) Tato přizračnost Nabokova podnicená pravděpodobně i emigrantskou vykořeněností a obcováním ve více jazycích, prochází jeho tvorbou jako červená nit.

Cennou devízou Pechalovy knihy je její vnitřní ukotvenost, analytické zachycení v textu a v jistém smyslu celistvost, totalita jeho analýzy, která de facto objímá Nabokovovu různojazyčnou, především v podobě jeho rusky a anglicky psaných románů: současně však neopomíjí ani jiné žánry, které Nabokov pěstoval. Jestliže jsme na počátku řekli, že Nabokova lze charakterizovat jako „prozaika rozhraní“ nebo lépe „umělce rozhraní“, může z toho dílem vyplývat i to, že to podstatné se vysráželo právě na okraji jeho díla, in margine, na periferii – respektive, že v Nabokovově poezii či dramatu najdeme – řečeno v Viktorém Šklovským – jeho postupy v obnaženější podobě, že to jsou tunely či jeskynní komíny, jimiž snáze pronikáme do nitra slovesné stavby. To myslím Pechal – zabývající se spíše prózou – dobře pochopil. Zatímco Nabokovovy klíčové romány – většinou anglické originály či anglické verze ruských originálů – byly již vícekrát interpretovány, jeho tvorba v prostředí britském a německém nebyla ještě tak zevrubně exploatována. O to cennější jsou Pechalovy vhledy do této problematiky, která se mu rozevířela nejen do hloubky, ale i do šířky, a on se s tím vyrovnal se ctí.

I když autor monografie musí zobecňovat a konstruovat, nikde tak nečiní, aniž by se doslova neprokousával horou textu a rozsáhle ji nekomentoval. To vytváří z jeho práce někdy oříšek k rozlousknutí, ale nutno říci, že Pechal překonává tíži textu elegantním vyjadřováním až esejistické dimenze.

Pechalova kniha nepřináší senzační závěry a nepředstavuje ani radikální metodologický průlom v chápání Nabokovova díla. Spíše sumarizuje různé postupy a z různých stran natáčí krystal jeho slovesného umění. Pechalova síla tkví právě v onom již zmíněném ukotvení a v komentátorském průniku do textu, méně již v rozmáchlém hledání kontextů a ve výstavbě obecnějších celků. Jeho přístup charakterizuje vědecká akribie, nezměrná pečlivost projevující se i v redakci textu, uvádění odborné literatury vskutku „up to date“: jde o práce psané především rusky nebo anglicky, ale autor nezapomněl ani na česká díla.

V monografii nejde totiž jen o inteligentního průvodce Nabokovem, ale především o soustavu hlubinných průhledů do poetiky. Osobně se ne zcela ztotožňuji s nadměrnou segmentací textu prostřednictvím rozsáhlých resumé: posiluje se tak pocit autonomie kapitol coby uzavřených studií, a naopak oslabuje se jejich vnitřní sepětí a to, že tvoří na sebe navrstvované entity výkladů, které bez předchozích podloží nemohou být plně procítěny, promyšleny a pochopeny. Bylo by možné polemizovat s dílčími interpretacemi i s jejich proporcemi, ale to vcelku není podstatné. Podstatnější je celistvost Pechalova díla a jeho pohledu.

Ivo Pospíšil

